

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента
Благої Алли Борисівни на дисертацію ГОРБУНОВОЇ Яніни Михайлівни
«Адміністративно-правове забезпечення протидії домашньому
насильству» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081«Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Україна на державному рівні визнала наявність проблеми домашнього насильства та прагнення йому протидіяти на самому початку XXI століття, коли на основі Модельного закону «Про запобігання домашньому насильству», схваленого 2 лютого 1996 р. Комісією ООН з прав людини, у 2001 прийняла Закон «Про попередження насильства в сім'ї», а у 2003 році КУпАП доповнила статтею 173-2 «Вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису». Підписанням у 2011 році Стамбульської конвенції розпочався непростий шлях нашої країни до імплементації сучасних європейських стандартів, і 7 грудня 2017 р. був прийнятий Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а саму Конвенцію ратифікували лише у 2022 році.

Новий закон визначив протидію домашньому насильству як систему заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.

Станом на сьогодні Президентом України, Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади розроблена низка нормативно-правових актів, за допомогою яких створюється цілісна система запобігання та протидії домашньому насильству, в якій кожному факту насильства повинна приділятися належна увага та ефективне

реагування. Напад РФ на Україну та збройне протистояння не зняли з порядку денного актуальність проблеми домашнього насильства. Так, протягом 2022 року до поліції надійшло 244 381 звернення з приводу фактів домашнього насильства. За 11 місяців 2023 року вже було отримано 268 882 звернень, за результатами перевірки яких складно 149 579 протоколів за ст. 173-2 КУпАП; 103 227 кривдників поставлено на профілактичний облік; винесено 87 546 термінових заборонних приписів стосовно кривдників.

Як вірно зазначає дисертантка, питання вдосконалення правового регулювання протидії домашньому насильству не втратили свою актуальність у зв'язку з активним євроінтеграційним рухом і необхідністю імплементації міжнародних стандартів в національне законодавство. Формування теоретичних підходів до розроблення законодавчих змін і доповнень, які б відповідали вимогам протидії домашньому насильству, що пред'являються державам, які ратифікували міжнародні акти в цій сфері, потребує подальших наукових розвідок із метою вироблення пропозицій для вдосконалення механізмів захисту особи від домашнього насильства та пошуку юридичних інструментів протидії такому протиправному явищу.

Таким чином не викликає сумнівів як у науково-теоретичному, так і у практичному аспектах актуальність теми дисертаційного дослідження Горбунової Яніни Михайлівни, присвяченого питанням адміністративно-правового забезпечення протидії домашньому насильству.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Вірно визначивши об'єкт та предмет дослідження, здобувачка використала низку загальнонаукових методів дослідження, а саме: статистичного порівняння, логічного методу, системного методу, формально-юридичного методу. У своїй сукупності вони забезпечили вирішення поставлених завдань. Так, Яніна Михайлівна на належному рівні дослідила теоретико-правові основи протидії домашньому насильству та розкрила загальну характеристику адміністративно-правової протидії домашньому насильству, зокрема: визначила детермінанти домашнього насильства, тенденції зміни його показників в умовах режимів карантину та воєнного стану; окреслила міжнародні та національні законодавчі акти та охарактеризувала європейські стандарти у сфері протидії домашньому насильству, проаналізувати стан правового регулювання у цій сфері; визначила правове становище суб'єктів, на яких покладено функції та завдання протидії домашньому насильству адміністративно-правового

характеру; розкрила процедурні аспекти застосування заходів протидії домашньому насильству з урахуванням європейських стандартів, імplementованих у національне законодавство; дослідила стан правового регулювання притягнення осіб до адміністративної відповідальності за домашнє насильство; розкрила склад домашнього насильства як адміністративного правопорушення, надала пропозиції та практичні рекомендації щодо можливих шляхів удосконалення законодавства про домашнє насильство в частині розгляду справ про винесення термінового заборонного припису та притягнення до адміністративної відповідальності за домашнє насильство.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. У вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, наведено актуальність вибраної теми, зазначені особисті внески дисертантки та інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

Структура дисертації є відображенням авторської наукової позиції та характеризується внутрішньою логікою розвитку дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (232 найменування) і додатку. Така структура відображає значимість і наукову ємність кожної частини тексту, акцентує увагу на найбільш важливих в науковому сенсі аспектах проведеного дослідження, а також свідчить про старання викласти основну дослідницьку думку логічно, несуперечливо і послідовно. До кожного з розділів подано відповідні висновки, наприкінці роботи сформульовано загальні висновки. Текст дисертації відповідає критеріям цілісності, системності та зв'язності, а також критерію розумної та виправданої пропорційності його частин.

Зокрема, у дисертації здійснений аналіз основних правових, організаційно-управлінських, соціальних, військово-політичних чинників, які впливають на рівень домашнього насильства в Україні, досліджено ознаки домашнього насильства, а також окреслено систему національних нормативно-правових актів у сфері протидії домашньому насильству.

Крім того, відзначено, що рекомендації та резолюції Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам як акти «м'якого права» виконують роль концептуальних засад для впровадження законодавчих ініціатив та

вироблення адміністративних практик у сфері протидії домашньому насильству.

Багато уваги у роботі приділено питанням адміністративно-правової протидії домашньому насильству, зокрема встановленню правової природи такого спеціального заходу, як терміновий заборонний припис, а також актуальним проблемам адміністративної відповідальності за домашнє насильство.

Усе це дозволило авторці запропонувати та аргументувати шляхи вдосконалення законодавства України про протидію домашньому насильству, у тому числі щодо необхідності зазначати в протоколі про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП, всіх осіб, які є потерпілими по справі, зокрема дітей, які безпосередньо постраждали або стали свідками насильства; встановлення неможливості закриття через малозначність адміністративних справ про домашнє насильство, в яких потерпілим визнано дитину тощо.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є наслідком доволі повного наукового пошуку, який провела Яніна Михайлівна. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження. дозволили зібрати переконливі докази зроблених висновків, рекомендацій, сформульованих положень.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє визнати, що мету дослідження виконано, а отримані результати містять належний рівень новизни.

За результатами проведеного дослідження надано комплексну наукову характеристику адміністративно-правового забезпечення протидії домашньому насильству через призму забезпечення основних прав людини, з урахуванням євроінтеграційних змін і доповнень до законодавства України, сформульовано низку нових наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в окресленій сфері. Так, заслуговують на підтримку міркування та пропозиції здобувача щодо:

- доведеності, що терміновому заборонному припису властиві всі ознаки адміністративного акта;

- законодавчого закріплення неможливості закриття провадження у справах про домашнє насильство за малозначністю у випадках, якщо постраждалою особою є дитина;

- розуміння права особи на захист від домашнього насильства як суб'єктивного публічного права, що забезпечується не лише за зверненням особи, а й за ініціативою інших суб'єктів;

- розуміння європейських стандартів протидії домашньому насильству, зокрема, закладених у положеннях Стамбульської конвенції, як частини національного законодавства, та підстави для приведення законодавства про протидію домашньому насильству у відповідність до цих стандартів;

- удосконалення класифікації суб'єктів протидії домашньому насильству.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.
Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використані:

1) у науково-дослідницьких цілях – для подальших наукових досліджень проблем забезпечення права особи на захист від домашнього насильства та застосування заходів протидії домашньому насильству;

2) у законотворчій діяльності – для вдосконалення норм законодавства про протидію домашньому насильству, а також про адміністративну відповідальність за домашнє насильство;

3) у правозастосовній діяльності – для забезпечення дотримання прав і свобод осіб, щодо яких вчинено домашнє насильство, а також кривдників, для вдосконалення практики застосування інституту відповідальності за вказаний вид проступків;

4) у навчальному процесі – під час викладання курсу адміністративного права, а також підготовки навчально-методичних матеріалів із вказаної дисципліни (підручників, навчальних посібників тощо).

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Яніни Михайлівни Горбунової, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Дисертація має за мету дослідження проблематики протидії домашньому насильству, а отже, категорія «протидія» є базовою у науковій роботі і головною для досягнення цілей, поставлених дисертанткою. Визначення її змісту та юридичного значення є основою для наукових

розвідок в обраній дисертанткою тематиці. Натомість авторка наводить законодавче тлумачення категорії протидії домашньому насильству, висловлює позицію стосовно терміну «реагування на домашнє насильство», який використовують деякі науковці (с. 80 – 81), але не пропонує власного розуміння цієї базової категорії. Із змісту роботи не зрозуміло, чи погоджується дисертантка із визначенням протидії домашньому насильству, закріпленим у законодавстві, чи має свою позицію щодо його змістовного наповнення. Відповідь на це питання може бути предметом дискусії при захисті дисертаційного дослідження.

2. На с. 89 роботи дисертантка аналізує інших суб'єктів владних повноважень, що зобов'язані протидіяти домашньому насильству, та справедливо відносить до їх числа органи місцевого самоврядування, зокрема органи опіки та піклування і служби у справах дітей. На жаль, авторка випустила з виду надзвичайно важливу роль сільських, селищних, міських голів, а також старост сіл і селищ, які, відповідно до чинного законодавства, несуть персональну відповідальність за забезпечення виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, випадків жорстокого поводження з ними, виникнення безпосередньої загрози життю або здоров'ю дитини, надання таким дітям допомоги в межах повноважень і своєчасне інформування про них відповідних суб'єктів.

3. Спірним є віднесення українських консулів до суб'єктів, які здійснюють допомогу і захист постраждалих від домашнього насильства осіб, які перебувають за межами України, оскільки якихось особливих повноважень у цій сфері на них законодавством не покладено, а громадянам України, які через війну виїхали за кордон і постраждали від домашнього насильства, допомога і послуги надаються відповідно до чинного законодавства країни перебування.

4. На с.130 роботи дисертантка піднімає питання щодо звільнення кривдника від адміністративної відповідальності, визначивши його/її дії малозначними, справедливо зазначивши, що завдання шкоди дитині навряд чи можна вважати таким, та зауважує, що взагалі категорія малозначності є оціночною. Для вирішення цієї проблеми авторка пропонує ст. 22 КУпАП доповнити в примітці, що «положення цієї статті не застосовуються до правопорушень, передбачених частиною четвертою статті 121, частиною п'ятою статті 122, статтями 122-2, 122-4, частиною третьою статті 123, частинами другою - п'ятою статті 126, статтями 130 та 161-1, 173-2 (якщо потерпілою особою є дитина) цього Кодексу». На мій погляд, більш доцільним

було б доповнити ст. 22 КУпАП чітким визначенням поняття малозначності, що мало б доволі практичне значення при вирішенні питань притягнення осіб до адміністративної відповідальності, в тому числі за вчинення домашнього насильства.

5. З-поміж адміністративно-правових заходів протидії домашньому насильству, на жаль, не розглянутий такий захід, як анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів (передбачений п.7 ч.1 ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). Тим більше, що й Стамбульська конвенція вимагає при оцінці ризиків та реагуванні на факти домашнього насильства належним чином ураховувати наявність чи доступ кривдника до вогнепальної зброї (ст. 51). Дослідження цього питання, зокрема, в світлі поширення Закону України «Про адміністративну процедуру» на окреслені відносини, додало б наукових висновків щодо застосування цього заходу реагування на факти домашнього насильства.

Висловлені зауваження носять переважно уточнюючий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації вказує на відсутність порушення авторкою вимог академічної доброчесності. У роботі зроблено посилання на джерела інформації при використанні дослідницею наукових ідей, доктринальних напрацювань, тверджень, відомостей та дотримано вимог законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності дисертантки, використані нею методики дослідження та джерела інформації.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота на тему «Адміністративно-правове забезпечення протидії домашньому насильству» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і

доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – Горбунова Яніна Михайлівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент
завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу
Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
доктор юридичних наук, доцент

А. Б. Блага

Підпис Благої А. Б. засвідчую:
Вчений секретар Вченої ради
Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
кандидат соціологічних наук, доцент

В. О. Чорна